

ლელა ჯამაგიძე

ტრანსნაციონალური კორპორაციების როლი მსოფლიო ეკონომიკის გლობალიზაციის
პროცესში

თბილისი 2010

წიგნში განხილულია ტრანსნაციონალური კორპორაციების განვითარებისა და ფუნქციონირების თავისებურებები მსოფლიო ეკონომიკის გლობალიზაციის თანამედროვე ეტაპზე; შესწავლილია მათი როლი საერთაშორისო ვაჭრობაში, ინვესტიციების გლობალური ნაკადების მოძრაობასა და ტექნოლოგიური ნაკადების გადაადგილებაში ქვეყნების მზარდი ურთიერთდამოკიდებულების ფონზე. განხილულია საქართველოს გლობალურ ეკონომიკასთან ინტეგრირების გასაღრმავებლად ტნკ-ებთან ურთიერთობის სხვადასხვა ასპექტი.

წიგნი გამოადგება როგორც საერთაშორისო ეკონომიკის სპეციალისტებს, ასევე, აღნიშნული საკითხებით დაინტერესებულ პირებს.

რედაქტორი: ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი
ლარისა ყორღანაშვილი

რეცენზენტები: ეკონომიკის აკადემიური დოქტორი, პროფესორი
ირინა გოგორიშვილი
ეკონომიკის აკადემიური დოქტორი, პროფესორი
ნინო პაპაჩაშვილი

© ლ. ჯამაგიძე, 2009

შინაარსი

წინასიტყვაობა	
შესავალი	3
თავი 1. მსოფლიო ეკონომიკის გლობალიზაციის ფენომენის კვლევის თეორიული საფუძვლები	10
1.1. გლობალური ეკონომიკის ფორმირების ისტორიული და თეორიული ასპექტები.	10
1.2. ლიბერალიზაცია როგორც ეკონომიკის ტრანსნაციონალიზაციისა და გლობალიზაციის საფუძველი.	30
თავი 2. ტნკ-ები როგორც გლობალური ეკონომიკის სუბიექტები.	50
2.1. ტნკ-ების ევოლუცია	
2.2. ტნკ-ების ფუნქციონირება გლობალური ტრანსფორმაციების კონტექსტში.	69
2.2. ტნკ-ების სამოქმედო გარემოს მახასიათებლები.	89
თავი 3. ეკონომიკური ძალაუფლების განაწილება და ტნკ-ები გლობალურ ეკონომიკაში	
3.1. ტნკ-ებისა და სახელმწიფოების ურთიერთობის პრობლემები	
3.2. ტნკ-ების საქმიანობის საერთაშორისო რეგულირება	97
თავი 4. გლობალური განვითარების ტენდენციები	108
4.1. ტნკ-ები მსოფლიო ვაჭრობისა და ინვესტირების პროცესებში.	108
4.2. ალიანსებისა და ქსელების როლი გლობალიზაციის გაღრმავებაში	122
4.3. ტნკ-ები ტექნოლოგიებისა და ცოდნის გადაცემის გლობალურ პროცესებში	136
თავი 5. ტნკ-ების როლი გლობალურ ეკონომიკასთან საქართველოს ინტეგრირების გაღრმავებაში	155
5.1. გლობალურ ეკონომიკასთან საქართველოს ინტეგრირების თანამედროვე მდგომარეობა	155
5.2. ტნკ-ების საქმიანობის ზეგავლენა გარდამავალი ეკონომიკის ქვეყნებზე და საქართველოს პერსპექტივები	162
რეზიუმე.	178
გამოყენებული ლიტერატურა	186

რეზიუმე

მსოფლიო ეკონომიკის გლობალიზაცია წარმოადგენს საქონლის, მომსახურებისა და წარმოების ფაქტორების გლობალური ბაზრების ფორმირების პროცესს, რომელსაც თან ახლავს ამ პროცესში ჩართული ეკონომიკებისა და ეკონომიკური სუბიექტების თვისობრივი ტრანსფორმაცია. მას განვიხილავთ, როგორც ურთიერთდაკავშირებული პროცესებისგან შემდგარ მოვლენას. ამ შემთხვევაში პასუხს ვცემთ კითხვას: რის გლობალიზაცია? – საქონლის, წარმოების, ბაზრების, დარგების, კომპანიების, ქვეყნების.

მსოფლიო ეკონომიკის გლობალიზაციის პროცესის სხვადასხვა განზომილებას წარმოადგენს საქონლითა და მომსახურებით თავისუფალი ვაჭრობა, კაპიტალის საერთაშორისო მოძრაობა, სამუშაო ძალის საერთაშორისო გადაადგილება, კომპანიათაშორისი ალიანსებისა და ქსელების ფორმირების მზარდი ტენდენციები, ტექნოლოგიების, ინფორმაციის, იდეებისა და ცოდნის თავისუფალი მოძრაობა და ცოდნის საზოგადოების ფორმირება. ეს ნიშნავს, რომ საერთაშორისო ეკონომიკური ურთიერთობების თითოეული ეს ფორმა იღებს გლობალურ სახეს, ანუ მოიცავს მთელს მსოფლიოს და მათი ერთობლივი მოქმედება აღრმავებს ქვეყნების ეკონომიკების ინტეგრირებულობასა, ურთიერთზემოქმედებას და ურთიერთდამოკიდებულებას.

მსოფლიო ეკონომიკის მთავარი სუბიექტები ტნკ-ები არიან. კომპანიების ეკონომიკური საქმიანობა ყოველთვის ამჟღავნებდა და ამჟღავნებს მიდრეკილებას, რომ გაფართოვდეს საწყისი ეროვნული ეკონომიკური გარემოს მიღმა. ამას საფუძვლად უდევს იმ სარგებლის გააზრება, რომელიც ქვეყნის გარეთ ეკონომიკურ ექსპანსიას მოდევს. ამავდროულად, კომპანიების მთავარი მამოძრავებელი მოტივი – მაქსიმალური მოგების მიღება - უცვლელია. მოგების ზრდის წყაროების განუწყვეტელი ძიების პროცესში კომპანიები მიზნად ისახავენ უზრუნველყონ წარმოების დიდი მასშტაბი, მოიპოვონ ბაზრის გაზრდილი წილი და ოპტიმალური

ზომა, ასევე, მიმართავენ დივერსიფიკაციის ღონისძიებებს, რადგან ერთდროულად მრავალ დარგში საქმიანობის წარმართვა უზრუნველყოფს მაღალ ეკონომიკურ ეფექტიანობას. მასშტაბის ეკონომია, საქონლის სტანდარტიზაციასთან ერთად, განაპირობებს უპირატესობის მოპოვებას დანახარჯების მიხედვით, ხოლო კონკურენციულ ბრძოლაში გადარჩენისთვის მიზანშეწონილი ხდება წარმოებისა და კაპიტალის კონცენტრაცია გლობალური მასშტაბით. ამის უზრუნველსაყოფად ისინი ავითარებენ გლობალურ სტრატეგიებს და ზრდიან საქმიანობის კოორდინაციისა და ინტეგრაციის ხარისხს. ამ მიზნებისკენ სწრაფვის პროცესში შესაბამისი სტრატეგიების ამოქმედებით იზრდება კომპანიების საერთაშორისო წარმომადგენლობა, ძალაუფლება, გავლენის სფეროები და ისინი გლობალურ ეკონომიკის აქტიურ სუბიექტებად და ანგარიშგასაწევ ძალებად წარმოგვიდგებიან.

გლობალიზაცია არაა იგივე, რაც საერთაშორისო ეკონომიკურ საქმიანობაში ჩართვა. განსხვავება ხარისხობრივია და უკავშირდება არა მხოლოდ ოპერაციების რაოდენობრივ მხარეს, არამედ ამ ოპერაციების განხორციელებისთვის გლობალური სტრატეგიების ათვისებას. მსოფლიო ეკონომიკის გლობალიზაცია დინამიკური პროცესია, ამასთან, ხასიათდება საფეხურობრივი განვითარებით. ქვეყნებს შორის ეკონომიკური გარიგებების მზარდი მოცულობა, მათი რაოდენობრივი მზარის ზრდა ინტერნაციონალიზაციის ტენდენციაზე მიუთითებს, რომლის შემდგომ გაღრმავებასა და განვითარებას წარმოადგენს ტრანსნაციონალიზაციისა და გლობალიზაციის პროცესები. ტრანსნაციონალიზაცია გამოიხატება ტნკ-ების ფარგლებში საერთაშორისო წარმოების განვითარებით, მაღალ დონეზე ინტეგრირებული საწარმოო სისტემის ფორმირებით, რომლის რგოლებსაც სხვადასხვა ქვეყანაში მოქმედი დედა კომპანიები, მათ ფილიალები და შვილობილი კომპანიები წარმოადგენენ.

თვალსაჩინოა, რომ ტნკ-ების ეკონომიკური ექსპანსიის შედეგად სახელმწიფოები სულ უფრო დამოკიდებულნი ხდებიან ტრანსნაციონალურ კაპიტალზე. ისინი ცდილობენ მოიზიდონ კონკურენტუნარიანი კორპორაციები და

შექმნან მათი ფუნქციონირებისთვის ხელსაყრელი გარემო. ეს, უპირველესად, გულისხმობს ორიენტაციას ლიბერალურ ეკონომიკურ პოლიტიკაზე.

ლიბერალიზაციამ, როგორც ეკონომიკური საქმიანობის წარმართვის თავისუფლებამ ცალკეული ქვეყნის შიგნით და საერთაშორისო მასშტაბით, გააფართოვა კაპიტალის მოქმედების არეალი. ლიბერალიზაციის შედეგად კონსოლიდაციის პროცესები განხორციელდა მსოფლიო ეკონომიკის მრავალ დარგში, რამაც წარმოქმნა მსხვილი კორპორაციული გაერთიანებები. ეკონომიკის ლიბერალიზაციის პოლიტიკის გავლენით ღრმავდება საზღვრების შეღწევადობა, ბაზრების ურთიერთგადახლართვა, ქვეყნების ურთიერთდამოკიდებულება – ტრანსნაციონალიზაციისა და გლობალიზაციის პროცესები.

თანამედროვე მსოფლიო ეკონომიკაში თანაარსებობენ მნკ-ები, ტნკ-ები და გლობალური კომპანიები. მათ შორის განსხვავება დაკავშირებულია სტრატეგიულ ორიენტაციასთან, საქმიანობის კოორდინაციისა და ინტეგრაციის ხარისხთან, ასევე, ძალაუფლების სფეროებთან. სწრაფად იზრდება ტნკ-ების რაოდენობა, ეკონომიკური პოტენციალი და სხვადასხვა სფეროზე მათი ზემოქმედების უნარი. ტნკ-ები მნიშვნელოვან როლს ასრულებენ იმ ქვეყნების ეკონომიკებში, რომლებიც გლობალიზაციის მაჩვენებლების მიხედვით წამყვან პოზიციებს იკავებენ (სინგაპური, აშშ, ჰონ-კონგი).

ორი უკიდურესობაა, კომპანია, რომელიც მხოლოდ ერთ ქვეყანაში საქმიანობს და კომპანია, რომელიც მსოფლიოს ყველა ქვეყანაშია წარმოდგენილი. გლობალურ კომპანიას ვუწოდებთ კომპანიას, რომელიც წარმოდგენილია მრავალ ქვეყანაში, ამ ქვეყნების მასშტაბით აქვს ოპერაციების ინტეგრირებისა და კოორდინაციის მაღალი ხარისხი და საქმიანობას წარმართავს ერთიან სტრატეგიებსა და პრინციპებზე დაყრდნობით.

სხვადასხვა ორგანიზაციის მიერ დადგენილი მიდგომებისა და კრიტერიუმების ურთიერთშეჯერების საფუძველზე შეიძლება ჩამოვყალიბოთ კომპანიის გლობალურობის განსაზღვრის კრიტერიუმები, რომლებიც მოიცავს როგორც

ოპერაციების ხასიათს, ისე სტრატეგიების მახასიათებლებს. თანამედროვე ტნკ-ების ოპერაციების გეოგრაფიული მასშტაბი, უცხოური ოპერაციების წილი ოპერაციების მთლიან მოცულობაში, უცხოური აქტივები, კომპანიის ზომა, დასაქმებულ უცხოელთა წილი, საქმიანობის კონფიგურაციის სახე, კომპანიის გრძელვადიანი ორიენტაცია, კორპორატიული, საქმიანი და ფუნქციონალური სტრატეგიების ანალიზი ცხადყოფს, რომ ტნკ-ები ზრდიან გლობალურ ეკონომიკაში მონაწილეობის მასშტაბებს და საკუთარ ძალაუფლებას. რადგან გლობალიზაცია დინამიკური პროცესია, ამ მახასიათებლების დინამიკაში განხილვის საფუძველზე ვასკვნით, რომ თანამედროვე ტნკ-ები გლობალიზებად კომპანიებს წარმოადგენენ, ანუ იმყოფებიან გლობალურ კომპანიებად გარდაქმნის პროცესში.

ტნკ-ების სამოქმედო გარემოში მრავლადაა ფაქტორები, რომლებიც ხელს უშლის ან ხელს უწყობს კომპანიების გლობალურ ორიენტაციას. ყველა ის ფაქტორი, რომელიც არ აიძულებს მათ წარმოების, გასაღებისა და მართვის მიდგომები მოარგონ მიმღები ქვეყნების პირობებს, გლობალიზაციის ხელშემწყობ ფაქტორად გვევლინება.

თანამედროვე მსოფლიო ეკონომიკის, როგორც ერთიანი სისტემის, ფარგლებში თანაარსებობენ ტნკ-ები და ნაციონალური ეკონომიკური სივრცეები. ამიტომ ბუნებრივად არსებობს მათ შორის როგორც ინტერესთა ერთიანობა, ასევე, წინააღმდეგობანი. ტნკ-ები თავისი ეკონომიკური საქმიანობის მასშტაბებით არათუ უტოლდებიან სახელმწიფოებს, არამედ აღემატებიან კიდევ მათ. გლობალიზაციის პირობებში ტრანსნაციონალური კომპანიების ფარდობითი ზემოქმედება მაღლდება. ქსელური ორგანიზაციული სტრუქტურების გავრცელება, ბაზრების ურთიერთგადახლართვა ამის დასტურია. ტნკ-ებს აქვთ ბერკეტები, რომელთა საშუალებით ზემოქმედებენ არა მხოლოდ მიმღები სახელმწიფოს გადაწყვეტილებებზე, არამედ გარკვეული ცვლილებები შეაქვთ ბაზირების ქვეყნის სახელმწიფოს პოლიტიკაში.

გლობალიზაციის თანამედროვე პროცესს აქვს მნიშვნელოვანი ინსტიტუციური მხარდაჭერა, რის დასტურიცაა რეგიონული და საერთაშორისო ორგანიზაციებისა და

ინსტიტუტების არსებობა. ისინი სახელმწიფოებთან ერთად ახორციელებენ საერთაშორისო ეკონომიკური საქმიანობის მხარდაჭერასა და რეგულირებას. გლობალიზაციის პროცესების გავლენით სახელმწიფოსგან გარკვეული ფუნქციების ჩამოშორება მიმდინარეობს მის მიერ ახალი ფუნქციების შექმნის პარალელურად. ერთი მხრივ, შეზღუდულია მათ მიერ ცალმხრივი გადაწყვეტილებების მიღების შესაძლებლობა, ხოლო, მეორე მხრივ, მათ მოიპოვეს სხვადასხვა სფეროზე კოლექტიური ზემოქმედების უნარი. სახელმწიფოებს სჭირდებათ იმის გააზრება, რომ ტნკ-ებთან თანამშრომლობა ორმხრივი სარგებლის პრინციპს უნდა ემყარებოდეს. სუსტი სახელმწიფო ვერ უზრუნველყოფს ტნკ-ებისთვის ხელსაყრელი გარემოს შექმნას. მეორე მხრივ, ტნკ-ების გიგანტური ზომა, საქმიანობის მასშტაბები და მათი გლობალური ეკონომიკის რეალურ სუბიექტებად ჩამოყალიბება არ ნიშნავს, რომ მათ შესწევთ უნარი, შეასრულონ ყველა ის ფუნქცია, რომელიც, ტრადიციულად, სახელმწიფოებს ეკისრებოდათ. ტნკ-ების მოტივაცია – მოგებაზე ორიენტირებული გლობალური საქმიანობა და ის მეთოდები, რომლებიც გამოიყენება ამ მიზნის სარეალიზაციოდ, არაა მოწოდებული და ვერ იქნება ამის უზრუნველმყოფი.

ტნკ-ებს შეუძლიათ სახელმწიფო და სამოქალაქო საზოგადოების სხვა სუბიექტებთან, ასევე, საერთაშორისო ინსტიტუტებთან თანამშრომლობის გზით წვლილი შეიტანონ სხვადასხვა პრობლემის გადაწყვეტაში. ამისკენ მათ უბიძგებთ საზოგადოებრივი პასუხისმგებლობის დემონსტრირების, ასევე, ურყოფითი საზოგადოებრივი აზრისა და მასთან დაკავშირებული ეკონომიკური რისკის აცილების სურვილი.

მსოფლიო ეკონომიკის გლობალიზაციის პროცესში ტნკ-ების როლი ფასდება მისი ცალკეული ელემენტების (ვაჭრობა, ინვესტიციები, ტექნოლოგიების გადაცემა). მიხედვით. ტრანსნაციონალური კორპორაციების ფილიალების გაყიდვები ზრდის ტენდენციით ხასიათდება, როგორც საქონლით, ასევე, მომსახურებით ვაჭრობის სფეროში. აქედან გამომდინარე, მზარდია მათი როლი მსოფლიო ვაჭრობაში. მომსახურების სექტორში ტნკ-ების უცხოური ფილიალების გაყიდვები გაცილებით

მაღალი ტემპით იზრდება, ვიდრე მომსახურებით ვაჭრობის ტრადიციული ნაკადები. მსოფლიო ვაჭრობის 2/3 ხორციელდება ტნკ-ების საშუალებით. ყოველწლიურად იზრდება ტნკ-ების მთლიანი გამოშვება, გაყიდვები, ექსპორტი, ასევე, მათი წილი მსოფლიო მთლიან შიდა პროდუქტში.

ეკონომიკის გლობალიზაციის ტემპზე, გარდა საერთაშორისო სავაჭრო ნაკადებისა, ვმსჯელობთ პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების (პუი) ნაკადების მიხედვით. კაპიტალის საერთაშორისო ნაკადებში ტნკ-ების არხების მეშვეობით განხორციელებული პირდაპირი ინვესტიციების როლი სულ უფრო იზრდება.

ტნკ-ების სწრაფვა მოგების ზრდისკენ მნიშვნელოვნად განისაზღვრება მასშტაბის ეფექტით. მათ სჭირდებათ ოპტიმალური ზომისა და საბაზრო წილის მოპოვება, ამიტომ ისინი აქტიურად მიმართავენ პუი-ს ისეთ ფორმებს, როგორებიცაა შერწყმები და შთანთქმები. შედეგად ყალიბდებიან უზარმაზარი მრავალეროვნული კონგლომერატები და იქმნება გლობალური ბაზრების მნიშვნელოვანი შემადგენელი ნაწილი – კომპანიების ბაზარი.

ტრანსნაციონალიზაციისა და გლობალიზაციის პროცესების გაღრმავების კიდევ ერთი მიმართულებაა ფირმათაშორისი თანამშრომლობის გააქტიურება, რაც უზრუნველყოფს ტრანსნაციონალიზებული საწარმოო სისტემის შიგნით კავშირების მოქნილობას. ტრანსნაციონალიზაციის პროცესები ღრმავდება არა მარტო ტნკ-ის ფირმისშიდა თანამშრომლობით, არამედ მის გარეთაც სალიცენზიო, სუბკონტრაქტების და თანამშრომლობის სხვა ფორმების გამოყენებით. იკვეთება ტნკ-ების მზარდი მისწრაფება ჩამოაყალიბონ რეგიონთაშორისი და საერთაშორისო ალიანსები, რომლებშიც ერთდროულად მრავალი ფირმა მონაწილეობს.

ფირმათაშორისი თანამშრომლობის გაძლიერება კომპანიების გლობალური სტრატეგიის რეალიზაციის ერთ-ერთი მიმართულებაა. შედარებით სუსტი პოზიციების მქონე ქვეყნების ფირმებს შეუძლიათ ალიანსების გამოყენება ახალი ტექნოლოგიების, კაპიტალისა და მმართველობითი ნოუ-ჰაუს შესაძენად და საკუთარი კონკურენტული უპირატესობის განსამტკიცებლად.

ტექნოლოგიების, იდეების, ცოდნის ნაკადების საერთაშორისო გადაცემა ქვეყნების ინტეგრირების უმნიშვნელოვანესი საშუალებაა. დღესდღეობით ტნკ-ებზე მოდის მთლიანად მსოფლიოში სამეცნიერო-კვლევით სამუშაოებზე გაწეული დანახარჯების დაახლოებით 46%. ისინი ამ სფეროზე ხარჯავენ გაცილებით მეტს, ვიდრე ზოგიერთი ქვეყანა.

სამეცნიერო-კვლევით საქმიანობაზე ორიენტირებულ პირდაპირ უცხოურ ინვესტიციებს ახლავს ცოდნის შექმნის, დაგროვებისა და გადაცემის პროცესი. გარდამავალი ქვეყნის პოზიციიდან ამ შემთხვევაში საინტერესოა ამ პროცესებში მისი ჩართვისა და მონაწილეობის მასშტაბი და შედეგები, რომელსაც სამეცნიერო-კვლევითი საქმიანობის გლობალიზაცია მოუტანს ადგილობრივ ტექნოლოგიურ და ინოვაციურ შესაძლებლობებს. შესაბამისად, ქვეყნები ახალი მოთხოვნების წინაშე დგებიან გასატარებელი პოლიტიკის თვალსაზრისით. საქართველომ სწორად უნდა ჩამოაყალიბოს ის ღონისძიებები, რომლებიც გაზრდის ქვეყნის მიმზიდველობას ტნკ-ების თვალში.

ტნკ-ების სამეცნიერო-კვლევითი ინვესტიციების მოსაზიდად და ქვეყნის ინოვაციური სისტემების მოწინავე გლობალურ სამეცნიერო-კვლევით და ინოვაციურ ქსელთან ინტეგრირების უზრუნველსაყოფად საჭირო ღონისძიებები, უპირველეს ყოვლისა, ითვალისწინებს ახალი ცოდნის გენერირების ხელშეწყობას, რაც უშუალოდ სამეცნიერო-კვლევით მუშაობასთან არის დაკავშირებული. ამ სფეროში აუცილებელია სახსრების მოზიდვის წყაროების გამრავალფეროვნება და თანამშრომლობა ბიზნეს-სუბიექტებთან, რადგან სიახლეთა ბაზარზე რეალური დანერგვა მათი საშუალებით ხდება. აუცილებელია, ასევე, ადამიანისუფლი რესურსის განვითარება ჯანდაცვის სექტორის ეფექტიანობის ამაღლებისა და განათლების ხარისხის ზრდის მეშვეობით. აღნიშნული გამოყენებული ინდა იქნეს იმისათვის, რომ გაიზარდოს ქვეყნის მონაწილეობა მსოფლიო ეკონომიკის დინამიკურ სექტორებში, რომლებიც ხასიათდება მოთხოვნის მდგრადი ზრდითა და კვალიფიკაციისმხრივი განვითარებით. კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი ღონისძიებაა კომპანიების მიერ ცოდნის მართვის სისტემების

შექმნა, რაც უზრუნველყოფს ცოდნის რესურსის მქონე ადამიანებს შორის კომუნიკაციის გაღრმავებას. ეს, თავის მხრივ, მოითხოვს საინფორმაციო ინფრასტრუქტურის გაუმჯობესებას, რადგან ახალი ცოდნის ფორმირება და მისი მართვის სისტემის განვითარება პირდაპირ უკავშირდება საინფორმაციო ტექნოლოგიებს.

საჭიროა განუწყვეტელი ურთიერთქმედება საერთაშორისო ეკონომიკურ სისტემასთან ახალი ტექნოლოგიებისა და პრაქტიკის ათვისების მიზნით, რათა მოხდეს უცხოეთში დამუშავებული ტექნოლოგიების შეწოვა და, ამავე დროს, განახორციელდეს ღონისძიებები ადგილობრივი კომპანიების საერთაშორისო კონკურენტუნარიანობის ამაღლებისთვის უცხოურ ტექნოლოგიებზე დამოკიდებულების თანდათანობითი შემცირების პარალელურად.

ქვეყნების გლობალურ კონკურენტუნარიანობაში უმთავრეს როლს მათი ტექნოლოგიური და ინოვაციური განვითარების დონე ასრულებს. გლობალიზაციის პირობებში სამეცნიერო-კვლევითი სფეროს ინტერნაციონალიზაციას ენიჭება უდიდესი მნიშვნელობა ქვეყნის კონკურენტუნარიანობის განსაზღვრაში, ანუ იმას, რამდენად მონაწილეობს ქვეყანა ამ სფეროში საერთაშორისო თანამშრომლობაში. ამ კუთხით ტნკ-ებს შეუძლიათ მნიშვნელოვანი როლის შესრულება, რადგან ახალი ტექნოლოგიების, ცოდნისა და იდეების გადაცემის უმთავრეს არხს მათი შვილობილი კომპანიები, ფილიალები, ალიანსები და ქსელები ქმნიან.

ტექნოლოგიური და ინოვაციური განვითარების თვალსაზრისით ტნკ-ების ინვესტიციებს შეუძლიათ შეასრულონ მნიშვნელოვანი როლი შემდეგი მიმართულებებით:

- არსებული ინოვაციური ინფრასტრუქტურისა და შესაძლებლობების განვითარება;
- ტნკ-ების არხების მეშვეობით შემოსული ტექნოლოგიების ათვისება;
- საქართველოში ტნკ-ების სამეცნიერო-კვლევითი ცენტრების განლაგება.

საქართველოში უცხოური კომპანიების დაინტერესება იზრდება, რადგან თავისი ადგილმდებარეობით ქვეყანა არის ერთგვარი ხიდი, რომელიც აკავშირებს მსოფლიოს უმნიშვნელოვანეს რეგიონებს. ესენია ევროპა (მოსახლეობა 495 მილიონი), შავი ზღვის აუზის ქვეყნები (მოსახლეობა 243 მილიონი), თურქეთი (მოსახლეობა 73 მილიონი), კავკასიის რეგიონი (16 მილიონი). უცხოურ კომპანიებს საქართველოში ინვესტირებით შეუძლიათ მოემსახურონ რეგიონის ბაზრებს და იქ განიმტკიცონ პოზიციები.

ტნკ-ებისთვის მეტად მნიშვნელოვანია მიმღები ქვეყნის ინსტიტუციური ინფრასტრუქტურა და ადამიანისეული და ეკონომიკური რესურსებით უზრუნველყოფის დონე. მართალია, საქართველოში საბაზრო ინსტიტუტები და ინფრასტრუქტურა ჯერ კიდევ არაა სათანადოდ განვითარებული, მაგრამ ქვეყანა მდიდარია ადამიანისეული კაპიტალით (მოსახლეობის რაოდენობასთან შედარებით არის ძლიერი ცოდნის ბაზა, არსებობს ახალი ტექნოლოგიების სწრაფი ათვისების გარკვეული გამოცდილება), რაც ტნკ-ებისთვის ქვეყნის მიმზიდველობას ამაღლებს.

აუცილებელია შეფასდეს საქართველოში რეალურად მოქმედებს თუ არა ის დადებითი ეფექტები, რომელიც პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების შემოდინებას უნდა მოჰყვეს: კერძოდ, ეკონომიკური ზრდის წახალისება, რესურსების გამოყენების ეფექტიანობის ამაღლება, ტექნოლოგიური მიღწევების დანერგვა და ადამიანისეული კაპიტალის ზრდა.

გლობალურ ბაზარი საჭიროებს გლობალური პროდუქტებით მომსახურებას. გლობალური ეკონომიკის პირობებში ის ქვეყნები აღწევენ წარმატებას, რომლებიც ახერხებენ ტექნოლოგიასა და კაპიტალს შორის სინერგიული ეფექტის მიღწევას. საქართველომ უნდა გაზარდოს მონაწილეობა გლობალურ საწარმოო და გასაღების ქსელებში. მაღალტექნოლოგიურ და სპეციალიზებულ დარგებში მიზანშეწონილია გლობალურ კომპანიებთან ალიანსების შექმნა.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. აბრალავა ა. ტრანსნაციონალური კორპორაციების როლი გლობალიზაციის პროცესში, ჟ. “ეკონომიკა”, 2004, №4

2. ბაბუნაშვილი გ. მღებრიშვილი ბ. შუბლაძე გ., მენეჯმენტი, თბ., 1998
3. გოგოხია რ. გლობალიზაციის ზოგიერთი პრობლემა, ეკონომისტთა IV რესპუბლიკური კონფერენციის კრებული, თბ., 2001
4. გლობალიზაცია და საქართველოს ეკონომიკური განვითარება: გამოწვევები და შესაძლებლობები, შრომების კრებული, თბ., 2008
5. გლობალიზაცია და ახალი მსოფლიო წესრიგი, გაზ. “განათლება, მეცნიერება, ბიზნესი”, 2003, №1, გვ. 2-7
6. ეთერია ე. მსოფლიო ეკონომიკის გლობალიზაციის არსი, ეკონომისტთა IV რესპუბლიკური კონფერენციის კრებული, თბ., 2001
7. კორძაია ო., ეკონომიკის გლობალიზაციის ზოგიერთი ასპექტი, ჟ. “სოციალური ეკონომიკა”, 2005, №3
8. მექვაბიშვილი ე. მექვაბიშვილი მ. ეკონომიკის გლობალიზაციის მოდელები, საქართველოს ეკონომიკა №3, 2008
9. მოვსესიანი ა.გ. ოგნივცევი ს.ბ. მსოფლიო ეკონომიკა, თბ., 2003
10. მღებრიშვილი ბ., ბიზნესის მაკროგარემო საქართველოში, საქართველოს ეკონომიკა, სექტემბერი, 2005
11. მსოფლიო ეკონომიკა გ. თოდუასა და შ. ვეშაპიძის რედაქციით, თბ., 2001
12. პაპაჩაშვილი ნ. ეკონომიკის გლობალიზაცია და მასთან დაკავშირებული პრობლემები, ეკონომისტთა IV რესპუბლიკური კონფერენციის კრებული, თბ., 2001
13. პაპაჩაშვილი ნ. პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები საქართველოში ინვესტიციების გლობალური ნაკადების ფონზე, საერთაშორისო საუნივერსიტეტთაშორისო სამეცნიერო შრომების კრებული “საერთაშორისო ბიზნესი”, თბ., 2007, V ტომი, №1-4
14. საქართველოს საგარეო ვაჭრობა, საქართველოს სტატისტიკის დეპარტამენტი, 2007

15. სეფაშვილი ე. ახალი ტექნოლოგიები, როგორც წარმოების ეფექტიანობის ამაღლების უმნიშვნელოვანესი ფაქტორი გლობალიზაციის პირობებში, თსუ შრომები “ეკონომიკა”, 363, თბ., 2005
16. სეფაშვილი ე. მსოფლიო ეკონომიკის განვითარების ობიექტური ტენდენციები, ჟ. მაკრო მიკრო ეკონომიკა, თბ., 2001, №3
17. ფუტყარაძე რ. საერთაშორისო ვაჭრობის განვითარების მიმართულებები გლობალიზაციის პირობებში, ჟ. საქართველოს ეკონომიკა, 2007, №5
18. ქოქიაური ლ. საერთაშორისო ინვესტირების ტენდენციები და საქართველო, “გლობალიზაცია და საქართველოს ეკონომიკის მდგრადი განვითარების პერსპექტივები საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენციის კრებული, თბ., 2008
19. ყორღანაშვილი ლ. საერთაშორისო ბიზნესი, თბ., 1998
20. ყორღანაშვილი ლ. ინტელექტუალური კაპიტალი და ტექნოლოგიების საერთაშორისო გადაცემა, თბ., 2004
21. ყორღანაშვილი ლ. საქართველოსა და ევროკავშირის ეკონომიკური თანამშრომლობა: თანამედროვე მდგომარეობა და პერსპექტივები, საერთაშორისო საუნივერსიტეტთაშორისო სამეცნიერო შრომების კრებული “საერთაშორისო ბიზნესი”, თბ., 2007, V ტომი, №1-4
22. ჩაგელიშვილი ლ. საერთაშორისო ბიზნესი, თბ., 2003
23. ძნელაძე დ., ძნელაძე ლ., ბიზნესი ტ. I, II თბ., 1999
24. ჭითანავა ნ. გარდამავალი პერიოდის სოციალურ-ეკონომიკური პრობლემები, III ნაწ. თბ., 2001
25. ჯამაგიძე, ლ., გლობალიზაციის ეკონომიკური არსის გაგებისათვის. *ეკონომიკის აქტუალური საკითხები*. XVII. თბილისი, 2001
26. ჯამაგიძე, ლ., სტრატეგიული განვითარების ზოგიერთი ასპექტი ცოდნის ეკონომიკაში., საერთაშორისო საუნივერსიტეტთაშორისო სამეცნიერო შრომების კრებული „საერთაშორისო ბიზნესი“, თბილისი, 2006, IV ტომი, #3-4
27. ჯოლია დ. საგარეო ეკონომიკური ურთიერთობები, თბ., 1998

28. ჰერსტი პ., ტომპსონი გ., გლობალიზაცია, კრიტიკული ანალიზი, თბ., 2004
29. Афонцев С. Проблема глобального управления мирохозяйственной системой, теоритические аспекты, МэиМО, 2001, №5
30. Беридзе Т. Исмаилов Э. Папава В. Центральный Кавказ и экономика Грузии, Баку, 2004
31. Владимирова И. Т. Исследование уровня транснационализации компании, Менеджмент в России и за Ребежом, №6, 2001
32. Ельянов А. Глобализация и расслоение развивающихся стран, МэиМО, 2001, №6
33. Иванов Н. Глобализация и проблемы оптимальной стратегии развития, , МэиМО, 2000, №2
34. Коллонтай В. О нелиберальной модели глобализации, МэиМО, 1998, №2
35. Кузнецов А. Глобализация и расслоение развивающихся стран, МэиМО, 2000, №6
36. Кузьмина Т. И. Международный менеджмент, управление в международных компаниях, 2004
37. Международный менеджмент, под. ред. Пивоварова, Питер, 2001
38. Мировая экономика, под ред. В.К.Ломакина, М. 1998
39. Мировая экономика, под ред. А.С.Булатова, М.1999
40. Попов В. М., Маршавин Р. А., Ляпунов С. И., Глобальный бизнес и информационные технологии. М. 2001
41. Синцеров Л. Длинные волны глобальной интеграции, МэиМО, 2000, №5
42. Удовик С Л. голбализация: семиотические подходы, Изд-во Рефл-бук, 2002
43. Хасбулатов М.Я., Мировая экономика, М. 1997
44. Шишков Ю.В. Глобализация и проблема экономического разрыва между развитыми и развивающимися странами, Внешне-экономический бюллетень, 2002, №8
45. Acharya R. Daly M. Selected Issues of Multilateral Tradeing System, World TRade Organization Discussion Paper #7, 2004
46. Adelman I. The Genesis of The Current Global Economic System, Handbook On the Globalization of the World Economy, Edited by Levy-Livemore, Northampton: Edward Elgar, 1997

47. Alliance Capitalism and Corporate Management, Entrepreneurial Cooperation in Knowledge Based Economies, Edited by John H. Dunning, Gavin Boyd, Edward Elgar Publishing, 2003
48. Ali Abbas. J. Globalization of Business: Practice and Theory, Palgrave Macmillan, 2003; <http://books.google.com/books?id=6HPy4IlsqTsC&pg=PA220&dq=Abbas+J.+Ali+Globalization#PPA7,M1>
49. A Storm Over Globalization, The Economist, 27th November, 1999
50. Baldwin R. Globalization: The Great Unbundling. Helsinki 2006 http://www.vnk.fi/hankkeet/talousneuvosto/tyo-kokoukset/globalisaatioselvitys-9-2006/artikkelit/Baldwin_06-09-20.pdf
51. Barnet R. and Cavanagh J., Global Dreams: Imperial Corporations and the New World Order New York, Simon & Schuster, 1994
52. Bartlett Ch. Ghoshal S. Managing Across Borders: Transnational Solution, Harvard Business School Press, 2002
53. Brakman S, Garresten H, Marrevijk C. V. Cross Border Mergers and Acquisitions: The Facts as a Guide For International Economics, CESifo Working Paper #1823, 2006 http://publishing.eur.nl/ir/repub/asset/12983/CrossBorderMergers_2007.pdf
54. Cartwright R. I. Mastering Globalization of Business, Palgrave Macmillan, 2004
56. Chandler A., Mazlish B., Leviathans: Multinational Corporations and the New Global History, Cambridge University Press, 2000
57. Cordey, P. A. Business and State Relations in Latin America, The Role of Transnational Corporations, University of Fribourg, 2005
58. Daniels J.p. Vanhoose D. D. Global Economic Issues and Policies, Thomson South Western, 2006
59. Dicken P., Global Shift: Transforming the World Economy, London, Paul Chapman Publishing, 1998
60. Dirlik A. Globalization as the End and the Beginning of History: The Contradictory Implications of a New Paradigm, Duke University, 2003
61. Dunning J., The Globalization of Business, The Challenges of the 1990s, Routledge, 1993

62. Dunning J. Robson P., Multinational Corporate Integration and Regional Economic Integration, *Journal of Common Market Studies* Volume 26, Issue 2, published online 28 June 2008, p.103 – 125
<http://www3.interscience.wiley.com/user/accessdenied?ID=119848658&Act=2138&Code=4719&Page=/cgi-bin/fulltext/119848658>
63. Effects of Financial Globalization On Developing Countries: Some Empirical Evidence, International Monetary Fund, March 17, 2003
64. Financial Globalization, (An Overview), Publications of IMF, 2002
65. Freeman, R. Labour Market Imbalances: Shortages, or Surpluses, or Fish Stories?, paper prepared for Boston Federal Reserve Economics Conference - Global Imbalance - As Giants Evolve, June 14-16, Chatham, Massachusetts 2006
66. Georgian Economic Trends, GEPLAC Publications, October, 2007
67. Geppert M. Matten D. Challenges For European Management in a Global Context, Palgrave Macmillan, 2002
68. Globalization and Regional Economies, Can OECD Regions Compete in Global Industries? OECD Reviews on Regional Innovation, 2007
69. Graham E. M. Global Corporations and National Governments, Palgrave Macmillan, 1996
70. Hamilton B. A., Innovation: Is Global the Way Forward? INSEAD, 2005 Hill Ch. International Business: Competing in the Global Marketplace, 2000
71. Handbook on Economic Globalization and Indicators, Organization For Economic Cooperation and Development, 2005
72. Harris R. G., Globalization, Trade, and Income, *Canadian Journal of Economics*, November 1993
73. Hugill P. J. World Trade Since 1431: Geography, Technology, and Capitalism, JHU Press, 1993
74. Hunya G., Uneven Competitiveness of Industries in the wake of Foreign Penetration of Advanced Economies in Transition, *Transnational Corporations Journal*, 2001, V. 10, N. 2
75. Ietto-Gillies G. Hymer, the Nation-state and the Determinants of MNCs' Activities, South Bank University, 2001

76. International Capital Markets, Developments, Prospects and Key Policy Issues, International Monetary Fund, 2001
77. International Investment Perspective: Freedom of Investment in a Changing World, OECD, 2007
78. International Trade Statistics, World Trade Organization, 2008
79. Jamagidze L. Construction Industry In International Business, Building Entrepreneurship and Immovable property, Proceedings of International Conference, Varna, 2005
80. Jarblad A., The Global political Economy of Transnational Corporation, A Theory of Assymetric Interdependence, Lulea University of Technology, 2003
81. Lasserre Ph. Global Strategic Management, Palgrave Macmillan, 2002
82. Korbin S. J., Globalization, Transnational Corporations and The Future of Global Governance, Chapter 12 in Andreas Geog Scherer and Guido Palazzo (Eds.): Handbook of Research on Global Corporate Citizenship. Cheltenham, UK, and Northampton, MA: Edward Elgar. 2008
83. Landes D. The Wealth and Poverty of Nations, Abacus, London, 1999
84. Levitt Th. The Globalization of Markets, Harvard Business Review, May-June, 1983, Reprinted by McKynsey Quarterly
85. Lindstorm M. Globalization and Economic Integration, What Challenges the Economies in Transitions? Finnish-Russian Graduate Student Conference, May, 1999
86. Lipsey R. E., Foreign Direct Investments and The Operations of Multinational Firms: Concepts, History and Data, NBER Working Paper Series, 2001
87. Measuring Globalization: Activities of Multinationals, OECD, 2007/2008
88. Multinational Corporations in Least Developed Countries, Un Committee on Trade and Development, 2003
89. Navaretti G. B. Venable A. J. Multinational Firms in the World Economy, Princenton University Press, 2004
90. Ohmae K. Managing in the Borderless World, Harvard Business Review, May/June, 1989, 33. 152-161
91. O'Rourke K., Williamson J. Globalization and History: The Evolution of a Nineteenth Century Atlantic Economy, MIT Press, 2001
92. Pilat D. The Measurement of International Collaboration, OECD, October, 2008

93. Porter M. E. *On Competition*, Harvard Business Press, 1998
94. Porter M. *The Competitive Advantage of Nations*, Free Press, 1990
95. *Poverty in An Age of Globalization*, The World Bank, 2000
96. Robinson, W. Globalization, the World System, and “Democracy Promotion” in US Foreign Policy. *Theory and Society*, Vol. 25, No.5 Oct., 1996, 615-665
97. Robertson R., *Mapping the Global Condition*, *Theory, Culture & Society*, 1990, Vol. 7, No. 2
98. Ruane F., Ugur A., *Export Platform FDI and Dualistic Development*, *Transnational Corporations*, April 2006, Vol. 15, No. 1
99. Rugman A. and Verbeke, *Regional Transnationals and Triad Strategy*, *A. Transnational Corporations Journal*, V. 13, n. 13, 2004
100. Rugman A. *The Regional Multinational: MNEs and Global Strategic Management*, Cambridge University Press, 2005
101. Sattineni A. *Outsourcing and Off-shoring: options for US Construction Industry*, *International Business and Economic Research Journal*, May, 2008, V.7, N 5
102. Sholte J. *Global Capitalism and the State*, *International Affaires*, July, 1997, V. 73 n. 3
103. Stopford, J. Strange S. *Rival States, Rival Firms: Competition for World Market Shares*. Cambridge University Press, UK, 1991
104. Storehouse J. Campbell D. *Global and Transnational Business: Strategy and Management*, Palgrave Macmillan, 2003
105. Stutz F. P. Warf B. *World Economy, Resources, Location, Trade and Development*, Fifth Edition, Pearson Prentice Hall, 2007
106. *The Theory of Transnational Corporations: A Historical Perspective*, Edited by J. Dunning, Routledge, 1993
107. Tinbergen J. *International Economic Integration*, Elsevier, 1965
108. *World Investment Report, Transnational Corporations and Internationalization of R&D*, UNCTAD 2005
109. *World Investment Report, Transnational Corporations, Extractive Industries and Development*, UNCTAD 2007
110. *World Investment Report, Transnational Corporations and the Infrastructure Challenge*, UNCTAD, 2008

111. World Investment Report, Market Structure and Competition Policy, UNCTAD, 1997
112. Woods M. International Business, Palgrave Macmillan, 2001
113. Waters M., Globalization, New York: Routledge, 1995
114. Yusuf Sh., Stiglitz J., Development Issues, Settled and Open, Frontiers of Development Economics, The Future in Perspective, World Bank, 2000
115. www.unctad.org/fdistatistics
116. www.unctad.org/fdiprosects
117. www.corpwatch.org
118. www.wto.org/statistics
119. www.eclac.cl/publications/globalization_Ch.2.pdf
120. www.iveybusinessjournal.com
121. www.iie.com
122. <http://rru.worldbank.org/paperslink>
123. www.networkideas.org/edu/edu.htm
124. [www.statistics .ge](http://www.statistics.ge)
125. <http://www.bea.gov/scb/pdf/2004/03March/0304MNC.pdf>
126. www.singastat.gov.sg
127. www.internetworldstats.com
128. www.top.ge
129. www.gcr.weforum.org
130. www.imd.ch
131. http://www.georgiatoday.ge/article_details.php?id=5258
132. www.businessinfo.ge
133. <http://www.borjomi.ge/en>
134. ww.enr.com